

مدخل فلسفه ارزش

نهمین چاپ

www.ketab.ir

نشر

سرشناسه	: خاتمی، محمود.
عنوان و نام پدیدآور	: مدخل فلسفه ارزش / محمود خاتمی.
مشخصات نشر	: تهران: نشر علم، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۶۰۲ ص.
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۲۲۴-۸۱۶-۲
وضع فهرست نویسی	: فیبا
داشت	: ص.ع. به انگلیسی: Mahmoud Khatami. Lectures on thd philosophy of values.
یادداشت	: کتابنامه.
عنوان بگر	: ارزش ها.
موضوع	: Values:
رده بندی کنفر	: ۱۳۹۵م ۴۲خ/ BD۲۲۲/
رده بندی دیویی	: ۱۷۱/۸۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۶۴۵۹۶

نسخه

مدخل فلسفه ارزش

محمود خاتمی

چاپ اول: ۱۳۹۵

تیراژ: ۵۵۰ نسخه

لیتوگرافی: کوثر

چاپ: رامین

خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهدای ژاندارمری

بن بست گرانفر، پلاک ۴، تلفن ۶۶۴۱۲۳۵۸

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

شابک ۹۷۸-۹۶۴-۲۲۴-۸۱۶-۲

فهرست اجمالی

مقدمه ۴-۱

بخش اول: اورعاده ارزش ۵-۹۲

فصل اول: زمینه های ظهور ارزش شناسی ۷-۳۴

فصل دوم: امور باقیمانده ۳۰-۹۰

بخش دوم: مکاتب و آراء فلسفی درباره ارزش ۹۳-۵۳۰

فصل سوم: مکاتب و آراء فلسفی درباره ارزش ۹۷-۹۹

دسته اول: مکاتب و نظریه های مدرن ۱۰-۴۶۵

فصل چهارم: نظریه های ذات انکار ارزش ۱۰۵-۱۷۷

فصل پنجم: نظریه های ذات ناانکار ارزش ۱۷۷-۴۶۳

فصل ششم: (الف) نظریه های شناخت انگار ارزش ۲۴۱-۴۲۱

فصل هفتم: (ب) نظریه های شناخت ناانکار ارزش ۲۴۳-۴۶۳

دسته دوم: مکاتب و رهیافت های پست مدرن ۴۶۵-۵۳۱

فصل هشتم: نیهیلیسم ارزش ۴۷۱-۵۰۵

فصل نهم: رهیافت های پسا ساختارگرایی ۵۰۷-۵۳۳

فصل دهم: فمینیسم ۵۳۵-۵۴۵

بخش سوم: طبقه بندی ارزش ۵۴۷-۵۶۶

فصل یازدهم: انواع طبقه بندی ارزش ۵۴۹-۵۶۶

نمودار مکاتب ۵۶۷

کتابشناسی ۵۶۹

مقدمه ۱-۴

بخش اول:

امور عامه ارزش ۵-۹۲

فصل اول: زمینه های ظهور ارزش شناسی ۷-۳۴

فصل دوم: امور عامه ۳۵-۹۰

مطلب اول: تعریف ارزش ۳۶

مطلب دوم: کلیات ارزش ۳۹

مطلب سوم: حیطه اسلاف ارزش ۴۲

مطلب چهارم: سنخ ارزش ۴۳

مطلب پنجم: نظام ارزش ۴۸

مطلب ششم: منشأ ارزش ها ۵۲

مطلب هفتم: تفکیک ارزش از واقعیت ۵۵

(الف) تاریخچه ۵۶

(ب) طرح مسأله و چالش ها ۵۷

چالش اول: رد تفکیک ۶۸

۱. هیلاری پاتنم و رد تفکیک ۷۰

۲. یورگن هابرماس و رد تفکیک ۷۲

چالش دوم: تفکیک و مسأله ارزش در علم و فن آوری ۷۳

مطلب هشتم: مطلق انگاری و نسیت انگاری ارزش ۸۲

مطلب نهم: مونیسم و پلورالیسم ارزش ۸۴

بخش دوم:

مکاتب و آراء فلسفی درباره ارزش ۹۳-۵۳۰

فصل سوم: مکاتب و آراء فلسفی درباره ارزش ۹۷-۱۰۰

دسته اول:

مکاتب و نظریه های مدرن ۱۰۱-۴۶۵

مقدمه ۱۰۱-۱۰۴

فصل چهارم: نظریه های دان انگار ارزش ۱۰۵-۱۷۷

الف. نظریه های هستی شناسیک ۱۰۴

الف. ۱. نظریه های هستی شناسیک متأخر ۱۰۸

الف. ۲. نظریه های هستی شناسیک غیر متأخر ۱۱۱

ب. نظریه های پدیدارشناسیک ۱۱۲

ب. ۱. پدیدارشناسی آیدتیک ارزش ۱۱۵

۱. ماکس شرلر ۱۱۶

۲. نیکلای هارتمان ۱۳۳

۳. ماکس وبر ۱۳۹

ب ۲. پدیدارشناسی اگزیستانسیالیست ارزش ۱۵۱

(الف) رهیافت مبتنی بر اومانیزم ۱۵۸

- ژان پل سارتر ۱۵۸

(ب) رهیافت مبتنی بر ترانساندانس ۱۶۳

۱. امانوئل لویناس ۱۶۴

۲. پل ریکور ۱۷۰

فصل پنجم: نظریه های ذات ناانگار ارزش ۱۷۹-۴۶۳

(الف) نظریه های توصیفی ارزش ۱۸۱-۲۰۲

الف. توصیف ارزش ۱۸۱

ب. تحقیقات توصیفی عالی درباره ارزش ۱۸۲

۱. روانشناسی (پیاژه، کبلر، گامازا، الپت، تنانت) ۱۸۳

۲. علوم شناختی و نورولوژی. (ماگن، گرین) ۱۹۳

۳. علوم اجتماعی و فرهنگی (کلاکرن، ریس، کون) ۱۹۶

(ب) نظریه های هنجاری ارزش ۱۰۳-۲۰۷

۱. نظریه های هنجاری تکلیف گرا ۲۰۵

۱. تکلیف گرایی کانت ۲۰۵

۲. تکلیف گرایی جدید ۲۰۷

۱.۲. تکلیف گرایی مادی دیوید راس ۲۰۸

۲.۲. تکلیف گرایی صوری جان رالز ۲۱۲

ب ۲. نظریه های هنجاری نتیجه گرا ۲۱۵

ب.۳. نظریه های هنجاری فضیلت گرا ۲۱۷

- فلیپا فوت ۲۱۸

ج. نظریه های هنجاری عمل گرا ۲۲۶

ج.۱. نظریه دلیل خوب تولمن ۲۲۷

ج.۲. نظریه معاشری هابرماس ۲۲۹

ج.۳. نظریه های فرا هنجاری ارزش ۲۳۷-۴۶۳

مقدمه ۲۳۱-۲۴۰

(الف.) نظریه های شناخت انگاری (۲۴۱-۴۲۱)/(ب) نظریه های شناخت

ناانگاری (۱۱۳-۲۴۵)

فصل ششم: (الف.) نظریه های شناخت انگار ارزش ۲۴۱-۴۲۱

انواع نظریه های شناخت انگاری: طبیعت انگاری و طبیعت

ناانگاری ۲۴۲

الف. نظریه های شناخت انگاری طبیعت انگار ۲۴۵-۳۹۶

مطلب اول: طبیعت انگاری و ایدئالیسم ۲۴۵

مطلب دوم: طبیعت انگاری و رئالیسم ۲۴۷

مطلب سوم: طبیعت انگاری و معیار ارزش ۲۵۱

مطلب چهارم: طبیعت انگاری و شناخت ارزش ۲۵۲

انواع طبیعت انگاری ارزش: سوپرکتیویسم و اینترکتیویسم ۲۵۳-۳۹۶

مطلب اول: مسأله ارزش ذاتی ۲۵۳

مطلب دوم: سوپرکتیویته و اینترکتیویته ۲۵۵

مطلب سوم: ارزشگذاری و حکم ارزش ۲۶۲

۱. طبیعت انگاری ایزکتیو: انواع ایزکتیویسم ارزش ۲۶۳-۲۷۸
(الف) رهیافت های تحلیلی در طبیعت انگاری ایزکتیو ۲۶۴

(۱) رئالیسم ریلتن ۲۶۴

(۲) کارکردگرایی اخلاقی ۲۶۹

(۱) رئالیسم کرنل ۲۷۱

(۴) رئالیسم کلاسیک ۲۷۴

(ب) رهیافت های تحلیلی در طبیعت انگاری ایزکتیو ۲۷۷

۲. طبیعت انگاری سوبژکتیو: انواع سوبژکتیویسم ارزش ۲۷۹-

۳۹۶

(الف) نظریه های طبیعت انگاری سوبژکتیو روانی ۲۷۹

(الف) نظریه های باور محور ۲۸۳

- میلتن روکیچ ۲۸۴

(ب) نظریه های عاطفه محور ۲۹۱

۱. دیوید هیوم ۲۹۲

۲. فرانتس برنتانو ۳۰۰

۳. آلکسیوس ماینونگ ۳۲۳

(ج) نظریه های میل محور ۳۳۴

۱. کریستین فن ایهرنفلس ۳۳۷

۲. ژاک لکان ۳۵۲

۳. دیوید لویس ۳۶۴

(ب) نظریه های طبیعت انگار سوژکتیو پراگماتیست ۳۷۲

رهیافت اول: پراگماتیسم ایستمیک ارزش ۳۷۷

۱. جان دیویی ۳۷۷

۲. هیلاری پاتنم ۳۸۶

رهیافت دوم: پراگماتیسم غیر ایستمیک ارزش ۳۹۰

- رالف بری ۳۹۰

ب. نظریه های شناخت انگاری طبیعت ناانگار: رئالیسم و ایدئالیسم

ارزش ۳۹۶-۲۱

۱. نظریه های طبیعت انگار رئالیست: رئالیسم ارزش ۳۹۷

- جورج ادوارد مور ۳۹۹

۲. نظریه های طبیعت ناانگار ایدئالیست: ایدئالیسم ارزش ۴۰۷

الف. تقابل ایدئالیسم ارزش با رئالیسم ارزش ۴۰۹

ب. ویلهلم ویندلبان ۴۱۱

فصل هفتم: (ب) نظریه های شناخت ناانگار ارزش ۴۲۳-۴۶۳

الف. شناخت ناانگاری غیر تحلیلی ۴۲۳

ب. شناخت ناانگاری تحلیلی به وجه عام ۴۲۴

ج. انواع بیانگری شناخت ناانگار تحلیلی ۴۳۴

۱. عاطفه گرایی ۴۳۴

(۱) الفرد ایر ۴۳۶

(۲) چارلز ستیونسن ۴۳۷

(۳) یورگن یورگسن ۴۴۳

۲. تجویزگرایی ۴۴۵

- ریچارد هر ۴۴۶

۳. شبه واقع گرایی ۴۵۱

- سایمن بلکبرن ۴۵۱

۴. باکتری و جاری ۴۶۱

- جان گاردنر ۴۶۱

دسته ۵۰۰

مکاتب ورهیاقت های بدلت اوردن ۴۶۵-۵۳۱

مقدمه ۴۶۵-۴۷۰

فصل هشتم: نیهیلیسم ارزش ۴۷۱-۵۰۵

الف ۱. نیچه ۴۷۳

الف ۲. هیدگر ۴۸۸

فصل نهم: رهیاقت های پسا ساختارگرایی ۵۰۷-۵۳۳

۱. ژان-فرانسوا لیوتار ۵۱۱

۲. ژاک دریدا ۵۱۷

۳. میشل فوکو ۵۲۴

فصل دهم: فمینیسم ۵۳۵-۵۴۵

(الف) ارزش های ناظر به بدن زن ۵۳۹

(ب) ارزش های غیر بدنی زن ۵۴۱

بخش سوم:

طبقه بندی ارزش ۵۴۷-۵۶۶

فصل یازدهم: انواع طبقه بندی ارزش ۵۴۹-۵۶۶

الف. طبقه بندی پری / ب. طبقه بندی لويس / ج. طبقه بندی فَن رایت /

د. طبقه بندی ریت / ه. طبقه بندی اورت / و. طبقه بندی رشر /

ز. طبقه بندی مارتین / ح. طبقه بندی نیکلای هارتمان / ط. طبقه بندی

شوارتز

نمودار مکاتب ۵۶۷

کتابشناسی ۵۶۹

غرض اصلی ما از مباحثی که خواهیم داشت طرح مطالب اصلی و آشنایی با نظریه های ارزش شناسی به عنوان شاخه ای مستقل در فلسفه معاصر است. بحث از ارزش در دوران معاصر بسیار مهم است. در اوج دوران تسلط پارادایم آگاهی، ویلهلم ویندلبان^۱ اعلام کرد که ایده ارزش اکنون مرکز بحث همه مسائل است، و فردیناند شیلر^۲ هم گفت که ظهور و بسط فلسفه ارزش مهمترین سهم عصر ما در پیشرفت فلسفه است. در اوج این سخنان این دو که از سرامدان فلسفه زمان خود در آغاز قرن بیستم بودند، حکایت از واقعیتی داشت که درستی و صدق آن در زمان ما و در آغاز قرن بیستم و یکم روشتر شده است. بحث فلسفه ارزش که سابقاً نظریه و نقلی نداشت از همان پایان قرن نوزدهم بدنبال تاملات متنوع و کارهایی که فلاسفه در حوزه اقتصاد، اخلاق، دین، سیاست، انسانشناسی، و هنر که بودند، بارز شد و به مرور نظریه ها و مکاتب و نظام های فلسفی متعدد در مورد ارزش ساخته، و هم از جنبه ایجابی و هم از جنبه انتقادی به آن پرداخته شد. امروز بعد از حدود بیش از صد سال و اندی دهه، این بحث از اهمیت و جایگاه ویژه ای در فلسفه معاصر برخوردار شده، و با غالب شدن

^۱ Wilhelm Windelband (1848-1915)

^۲ Ferdinand C. S. Schiller (1864-1937)

پارادایم فرهنگ در دوران ما و احتمالاً در آینده قرن بیست و یکم جایگاه بحث ارزش بسیار مهمتر هم می شود. لذا پرداختن به آن اهمیت فراوان دارد. ارزش شناسی یکی از سه حوزه اصلی فلسفه محسوب می شود؛ یعنی در فلسفه یا به وجود و مباحث آن می پردازیم و یا به شناخت و مسائل آن و یا به ارزش و مباحث مربوط به آن. اولی حیطه وجود شناسی یا انتولوژی یا متافیزیک عمومی است؛ دومی حیطه شناخت شناسی یا اپیستمولوژی و سومی حیطه ارزش شناسی یا آکسیولوژی است. هر کدام هم یا عمومی اند و یا خصوصی. ارزش شناسی عمومی به بحث ارزش از آن حیث که ارزش است می پردازد نه از آن حیث که ارزش اخلاقی یا هنری یا حقوقی و امثال این ها است؛ بحث در مورد هر کدام از این ارزش ها ارزش شناسی اختصاصی آن حوزه است. البته چنان که در ارزش شناسی معاصر ملاحظه می کنیم بحث های ارزش شناسی عمومی گاهی مفهوماً و گاه مصداقاً به بعضی حوزه های اختصاصی و بخصوص ارزش های اخلاقی معطوف می شوند، و دلیل آن هم واضح است زیرا مباحث ارزش شناسی در تاریخ فلسفه عمدتاً در قالب مباحث اخلاقی مطرح می شده و بحث های عمومی و مستقل در باره ارزش بماند ارزش نبوده، تا این که در اواخر قرن نوزده به چنین مباحثی توجه شد؛ در

واقع ارزش شناسی عمومی به عنوان حوزه مستقلی در فلسفه در قرن بیستم تدوین شده است؛ لذا طبیعی است که چنین باشد. به این نکته هم توجه دهیم که گاهی ارزش شناسی عمومی را در بعضی کتب علم مطالعه ارزش هم خوانده اند. این تعبیر مهم است چون گاه از علم در این جا همان علم به معنی جدید مراد می کنند و لذا دانشمندان علوم مخفف اعم از انسانی، اجتماعی و رفتاری، و علوم طبیعی با روش های علم جدید به آن می پردازند و چنان که بعداً هم نمونه هایی خواهیم آورد که بارها هم در این باره شده و نتایج علمی مهمی از مطالعات تجربی برای درج بحث ارزش شناسی حاصل شده است که طبعاً باید مد نظر اهل فلسفه باشد. اما عموماً در کتب فلسفی وقتی می گویند ارزش شناسی علم است، مرادشان علوم تجربی جدید نیست بلکه مراد علم کلی است که تعبیر دیگری از فلسفه در اصطلاح قدما و اهل فلسفه است؛ به این معنی ارزش شناسی فلسفه ارزش است. در هر حال، ما در این درس به همین معنی بحث های مفادمان این شاخه مهم از فلسفه معاصر را طرح می کنیم و غرض اصلی هم این است که مفاهیم و مطالب اصلی و نظریه های مهم معاصر را در ارزش شناسی عمومی بحث کنیم، لذا به لحاظ تعلیمی بنا بر اختصار است و بیشتر تمرکز بر زبده گویی و طرح هندسه کلی مطالب و توصیف مسائل و

شرح نظریه ها خواهیم داشت، و عمدتاً به استدلالها و انتقاد از مباحث و نظریه ها نمی پردازیم. مباحث ارزش شناسی عمومی را می توان در سه بخش دسته بندی کرد:

بخش اول: امور عامه یا کلیات که شامل مفاهیم پایه و مطالب عام باره ارزش است؛

بخش دوم: مکاتب و نظریه های ارزش؛

بخش سوم: طبقه بندی ارزش ها.

اما قبل از هر چیز، ابتدا مختصری در باره زمینه تاریخی و شکل گیری ارزش شناسی می نویسیم.